

*Polityka naukowa - między
interesem nauczyciela
akademickiego a jednostki
badawczej*

Dr hab. Agnieszka Ziótkowska, prof.UŚ

Polityka naukowa

- Pojęcie **polityka naukowa** (ang. *science policy*) można zdefiniować jako zbiór zasad, planów i działań podejmowanych przez państwo lub instytucje publiczne, które mają na celu rozwój i wykorzystanie nauki oraz technologii do osiągnięcia określonych celów społecznych, gospodarczych i strategicznych.

Poziomy polityki naukowej

Polityka naukowa działa na różnych poziomach:

Poziom krajowy: Definiuje strategiczne priorytety państwa (np. inwestycje w określone technologie, regulacje patentowe).

Poziom instytucjonalny (Uczelnia/Instytut): Wewnętrzna polityka jednostki, która przekłada cele krajowe na konkretne działania, reguluje awanse, wewnętrzne finansowanie i zarządzanie dorobkiem naukowym pracowników.

Poziom indywidualny : Polityka wyznaczona priorytetami i indywidualnymi korzyściami nauczyciela akademickiego

Źródła rozbieżności

konflikt celów

nieadekwatności mierników

Rozbieżności wynikają z dominacji scentralizowanych, krótkoterminowych mierników administracyjnych (polityka uczelni) nad merytoryczną, długoterminową logiką rozwoju naukowego (polityka naukowca).

Publikowanie

Interes Uczelni: Maksymalizacja liczby publikacji afiliowanych w jednostce w czasopismach o najwyższej punktacji ministerialnej. Jednostka dąży do optymalizacji portfela publikacyjnego poprzez strategiczne zarządzanie afiliacjami i kontrolowanie wyboru czasopism przez pracowników.

Interes nauczyciela akademickiego: Realizacja ambitnych, często długoterminowych badań i publikacja wyników w prestiżowym i najważniejszym dla danej dyscypliny czasopiśmie, niezależnie od aktualnej punktacji krajowej. Nauczyciel dąży do wpływu merytorycznego na swoją dziedzinę.

Skutki

Jednostka narzuca pracownikom wymóg szybkiego generowania punktów, co sprzyja:

- **Segmentacji badań:** Dzielenie wyników jednego dużego projektu na kilka mniejszych artykułów (tzw. **salami slicing**) w celu zwiększenia liczby publikacji.
- **Wybór "bezpiecznych" czasopism:** Publikowanie w czasopismach, które mają pewną, wysoką punktację w wykazie krajowym, nawet jeśli ich znaczenie dla globalnej nauki jest mniejsze, a proces recenzji jest szybszy.
- **Ryzyko drapieżnych czasopism**

Zatrudnienie

- Polityka naukowa, zwłaszcza system ewaluacji oparty na parametryzacji, sprzyja traktowaniu pracowników jako wskaźników, a nie długoterminowych partnerów naukowych.

Interes Uczelni/Jednostki: Maksymalizacja wskaźników ewaluacyjnych (w szczególności parametru „N” – liczby pracowników) oraz pozyskanie pracowników o wysokim i szybkim dorobku publikacyjnym i grantowym.

Interes nauczyciela akademickiego:
Stabilność zatrudnienia, przejrzysta ścieżka awansu (od asystenta do profesora), oparte na kompleksowej ocenie dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego

Skutki

Zatrudnienie "na ewaluację": Jednostki mogą zatrudniać (lub proponować ułamkowe etaty) wysoko punktowanym naukowcom tylko na czas trwania ewaluacji (np. rok przed złożeniem wniosku), wyłącznie w celu wliczenia ich dorobku.

Skutki

- **Ryzyko dla dydaktyków:**

Pracownicy na stanowiskach dydaktycznych lub badawczo-dydaktycznych z mniejszą, ale stabilną aktywnością naukową, są w gorszej pozycji. Niepewność zatrudnienia w porównaniu do "punktujących" kolegów.

- **Brak docenienia mentorstwa/zarządzania:**

Pracownicy w pełni zaangażowani w zarządzanie jednostką, opiekę nad doktorantami (mentorstwo) lub działalność administracyjną, która nie generuje bezpośrednio punktów publikacyjnych, są niedoceniani w ocenie okresowej, co spowalnia ich awanse i stabilizację kariery.

Badania naukowe

Interes Uczelni/Jednostki:

Maksymalizacja szans na pozyskanie grantów i generowanie punktów w ewaluacji. To sprzyja finansowaniu projektów o niskim ryzyku niepowodzenia i wysokim prawdopodobieństwie publikacji w krótkim czasie.

Interes nauczyciela akademickiego:

Prowadzenie badań przełomowych, które z natury są ryzykowne (wymagają więcej czasu, mogą się nie powieść, a ich wyniki są trudniejsze do szybkiego opublikowania w wysoko punktowanych czasopismach).

Skutki

Jednostki badawcze, dążąc do osiągnięcia wysokiej kategorii w ewaluacji (np. A+), muszą koncentrować zasoby na wybranych dyscyplinach wiodących i strategicznym kierunku badań.

Ograniczenie autonomii tematyki badawczej:

Pracownicy, których badania wykraczają poza strategiczne priorytety jednostki (np. są zbyt interdyscyplinarne lub należą do "małej" dyscypliny), mogą mieć ograniczony dostęp do wewnętrznego finansowania, infrastruktury, czy wsparcia administracyjnego w aplikowaniu o granty.

Presja na konsolidację:

Pracownicy mogą być pod presją łączenia się w duże, formalne zespoły pod kierownictwem cenionego badacza, nawet jeśli ich indywidualne cele badawcze na tym tracą. Służy to zwiększeniu siły rażenia w walce o duże granty i optymalizacji dorobku ewaluacyjnego.

Umiejdzynarodowienie

Interes Uczelni/ Jednostki:

•Publikacje Międzynarodowe:

Wymóg publikowania w czasopismach o wysokim Impact Factor (IF), indeksowanych w bazach takich jak Web of Science (WoS) lub Scopus.

Współpraca:

Zwiększenie liczby publikacji z współautorami zagranicznymi, co podnosi wskaźniki w rankingach (np. CWTS Leiden Ranking (ranking na podstawie danych biometrycznych), ARWU - Academic Ranking of World Universities), znany też jako ranking szanghajski).

•Mobilność:

Zwiększenie liczby wyjazdów i przyjazdów pracowników i studentów (np. Erasmus+, staże badawcze).

•Kadra Międzynarodowa:

Zatrudnianie zagranicznych profesorów i wykładowców (poprawia wskaźnik „N” w ewaluacji i w rankingach).

Interes nauczyciela akademickiego:

- **Priorytet Merytoryczny:**

Publikowanie w najważniejszym dla dziedziny czasopiśmie lub wydawnictwie, nawet jeśli ma ono niższy IF w porównaniu do czasopism interdyscyplinarnych lub czasopism z listy ministerialnej.

- **Współpraca:**

Nawiązywanie współpracy z badaczami zagranicznymi, która jest merytorycznie uzasadniona i wnosi realną wartość do projektu, a nie jest jedynie formalnym wymogiem.

- **Uznanie w Środowisku:**

Dążenie do uznania przez międzynarodową społeczność ekspertów w swojej wąskiej specjalizacji.

Skutki

- Naukowiec musi zmieniać tematykę lub język badań, by pasowały do wymagań czasopism z listy rankingowej, co prowadzi do utraty wpływu na lokalne środowisko.
- Potrzeba/Konieczność włączania osób, które wniosły minimalny wkład, tylko w celu spełnienia wymogu polityki umiędzynarodowienia uczelni.
- Mobilność może wymagać od naukowca godzenia wyjazdów z bieżącymi obowiązkami, co prowadzi do chronicznego przemęczenia i spadku jakości w obu obszarach.

Popularyzacja nauki

Interes Uczelni/ Jednostki

- Promocja i rekrutacja:** Budowanie pozytywnego wizerunku uczelni w regionie i kraju

- Wskaźniki ewaluacyjne:** wpływ społeczny i współpraca z otoczeniem są formalnie punktowane.

Uczelnia musi wykazać konkretną liczbę i wartość działań popularyzacyjnych (np. udokumentowane ekspertyzy, opinie, aktywność medialna).

- Budowa relacji z biznesem i innymi zewnętrznymi interesariuszami:**

Prezentacja badań w przystępny sposób, co ułatwia transfer technologii i współpracę z przedsiębiorstwami.

Interes nauczyciela akademickiego:

Poczucie misji: Przekazywanie wiedzy społeczeństwu, walka z dezinformacją i kształtowanie świadomości.

Rozwój Własny: Doskonalenie umiejętności komunikacyjnych i budowanie własnej marki eksperta w mediach i otoczeniu.

Skutki

- Naukowiec musi wybrać między pracą dla wizerunku uczelni (popularyzacja) a pracą dla własnej ewaluacji i awansu (publikacje).
- Popularyzatorzy zyskują popularność w mediach, ale w wewnętrznych ocenach okresowych ich wkład jest traktowany marginalnie
- Naukowiec może czuć się instrumentalnie wykorzystany jako „*twarz*” uczelni, zamiast jako niezależny ekspert

Problem własności danych:

Rosnący problem dotyczy własności intelektualnej i zarządzania danymi. Jednostka, finansując infrastrukturę lub pokrywając koszty pośrednie grantu, często rości sobie prawa do zarządzania danymi i wynikami, co może kolidować z autorskimi prawami naukowca do decydowania o sposobie i czasie ich publikacji.

Wnioski pozorne

Polityka naukowa tworzy rozbieżność między tym, co jest dobre dla nauki i kariery danego naukowca (wysokiej jakości, autorytet merytoryczny), a tym, co jest korzystne dla statystyki ewaluacyjnej jednostki (wielopunktowy i szybki dorobek).

Idealny model polityki naukowej

Stan ten, jest trudny do osiągnięcia w praktyce z powodu konfliktów interesów. Jest możliwy do zbudowania poprzez wzajemną:

- transparentność,
- strategiczne dopasowanie
- mechanizmy wsparcia.

Dopasowanie strategiczne

- Nauka a misja:**

Badania indywidualnego naukowca wpisują się w strategiczne dyscypliny wiodące lub specjalizacje badawcze wybrane przez uczelnię.

- Wzajemny interes grantowy:**

Uczelnia aktywnie wspiera naukowców w pozyskiwaniu tych grantów (np. europejskich, NCN), które są korzystne zarówno dla rozwoju kariery naukowca, jak i dla wskaźników ewaluacyjnych jednostki (np. granty o dużej wartości merytorycznej).

- **Jasne kryteria oceny:**

Indywidualne cele badawcze naukowca (np. wydanie monografii) stają się podstawą oceny okresowej

- **Finasowanie:**

Uczelnia przeznaczająca część środków na wewnętrzne granty załączkowe na ryzykowne, innowacyjne tematy.

Uznanie różnorodności wkładu pracy.

Przyjazna uczelnia dla naukowca, to
zrównoważona polityka naukowa , to
środowisko pracy, w którym indywidualny
sukces naukowca (awans, grant,
przełomowa publikacja) automatycznie
przekłada się na sukces jednostki (punkty
ewaluacyjne, kategoria), wtedy ich polityki
stają się spójne.

Polityka naukowa przyszłości...

- Przyszła polityka naukowa powinna kłaść nacisk na jakość, etykę, transparentność i realny wpływ na społeczeństwo, stopniowo odchodząc od obecnego modelu napędzanego wyłącznie wskaźnikami ilościowymi.
- Potrzeba głębokiej reformy kulturowej w środowiskach akademickich.

...a propos
konfliktów...

Ziółkowska A, Krawiec G. Szkolnictwo
wyższe i nauka - filiacja wpływów i
interesów (przyczynek do dyskusji).
Roczniki Administracji i Prawa.
2025;25:169–190.

<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com/article/551103/pl>.

<https://doi.org/10.5604/01.3001.0055.1103>

[Omega File Viewer](#)